

Тема 10

ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ

10.1. Поняття, класифікація і оцінка основних фондів (ОФ)

10.2. Знос основних фондів

10.3. Амортизація необоротних активів підприємства

10.4. Показники використання основних фондів

10.1. ПОНЯТТЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ І ОЦІНКА ОСНОВНИХ ФОНДІВ (ОФ)

Основні фонди – це засоби праці, які приймають участь у виробничому процесі більше 1 року (від дати введення в експлуатацію), зберігаючи при цьому свою натурально-речовинну форму, а їх вартість переноситься на вартість виготовленої продукції поступово, шляхом амортизаційних відрахувань. Виробничі фонди поділяються на основні і оборотні.

У промисловості ОФ складають приблизно 80 %, у національному багатстві країни – приблизно 60 %.

За участю у виробничому процесі ОФ поділяються на основні виробничі і основні невикористані.

Основні виробничі фонди – це фонди, що приймають безпосередню участь у виробничому процесі. Вони поділяються на активні (безпосередньо беруть участь у виробничому процесі, завдяки чому забезпечується належний обсяг і якість продукції – машини, обладнання, транспортні засоби) і пасивні (створюють умови для здійснення процесу виробництва – будівлі, споруди). Проте віднесення об'єктів до активної чи пасивної частини залежить від специфіки галузі. Так, для машинобудування машини і обладнання – активна частина. В нафтодобувній промисловості активною частиною є споруди (наприклад, свердловини).

Основні невикористані фонди – це фонди, що знаходяться на балансі підприємства і призначені для обслуговування працівників.

Облік і оцінка необоротних активів здійснюється в натуральній і вартісній грошовій формі. Оцінка матеріальних необоротних активів у натуральних показниках використовується для розрахунку виробничих потужностей, складання балансів обладнання, для визначення рівня його використання та ін.

Вихідним документом при цьому є паспорти робочих місць, устаткування і підприємств у цілому. Вартісна оцінка необоротних засобів здійснюється за первісною або переоціненою вартістю.

Первісна вартість – це фактична сума коштів, витрачених на придбання (або створення) та введення в дію необоротних активів.

До первісної вартості необоротних активів включають такі витрати:

- ціна придбання ОФ;
- витрати на встановлення, монтаж, налагодження основних засобів;
- реєстраційні збори, державне мито та інші платежі, пов'язані з придбанням прав на об'єкт ОФ;
- витрати на доставку основних засобів;
- інші (ввізне мито, непрямі податки, страхування ризиків тощо).

Витрати на сплату відсотків за користування кредитом не включаються до первісної вартості необоротних активів, придбаних або створених повністю або частково за рахунок позикового капіталу.

Справедливою вартістю необоротних активів є їх ринкова вартість, визначена експертами або фахівцями підприємства. Первісною вартістю необоротних активів, що віднесені до статутного капіталу підприємства, є погоджена засновниками (учасниками) підприємства їх справедлива вартість.

Наприклад: підприємство А отримало від підприємства Б патент на винахід в обмін на акції підприємства А. Вартість патенту – 10 000 грн, номінальна вартість 1 акції – 0,25 грн, ринкова 1 грн. за акцію. Виходячи з цього, первісна вартість придбаного патенту – 40 000 грн.

Первісна вартість безоплатно отриманих основних засобів дорівнює справедливій вартості на дату отримання.

Наприклад, підприємство безоплатно отримало тару, залишкова вартість становить 32 000 грн.

Ринкова вартість тари з урахуванням зносу оцінюється в сумою 11 300 грн. Витрати підприємства на перевезення цієї тари 600 грн. Справедлива вартість тари дорівнює:

$$11\ 300\ \text{грн} + 600\ \text{грн} = 11\ 900\ \text{грн}.$$

Після надходження необоротних активів підприємство може мати витрати, пов'язані з їх експлуатацією або поліпшенням їх стану.

Балансова вартість являє собою на початок розрахункового року, за якою ОФ обліковуються на балансі підприємства вона містить витрати, пов'язані з поліпшенням стану основних засобів, за рахунок:

- 1) впровадження більш ефективного технологічного процесу;
- 2) ремонту, реконструкції тощо.

Ліквідаційна вартість – це сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від продажу (ліквідації) об'єкта після закінчення терміну його експлуатації за вирахуванням витрат, пов'язаних із продажем (ліквідацією).

Амортизована вартість – це вартість спрацювання ОФ, яка визначається за формулою:

$$B_{ам} = B_{перв} - B_{лікв},$$

де $B_{перв}$ – вартість початкова;

$B_{лікв}$ – вартість ліквідаційна.

Залишкова вартість – це вартість ОФ, ще не перенесена на вартість виготовленої продукції.

$$B_{зал} = B_{перв} - B_{зносу}.$$

Відновлена вартість являє собою відтворення в сучасних умовах точної копії ОФ з використанням аналогічних матеріалів та збереженням всіх експлуатаційних параметрів.

Розрізняють галузеву, вікову і технологічну структуру ОФ. Галузева структура характеризується співвідношенням питомої ваги ОФ різних галузей до загальної вартості ОФ в промисловості. Вікова структура – це співвідношення різних вікових груп ОФ в їх загальній вартості. Технологічна структура показує співвідношення між активною і пасивною частинами основних засобів.